

Isus propovjednik i učitelj

IVAN DUGANDŽIĆ*

UDK: 232.33
Stručni rad
Primljeno:
8. studenoga 2010.

Sažetak: Polazeći od općeprihvaćene teološke premise da novozavjetna kristologija nije učinila nezanimljivim i manje važnim čovjeka Isusa iz Nazareta, autor traga za karakterističnim crtama njegove propovijedi i njegova učenja. Isusovi suvremenici od početka su ga zvali Učiteljem (Rabbi), jer je naizgled bio sličan njihovim učiteljima Zakona. Ipak, ulazeći detaljnije u stil i sadržaj njegove propovijedi i njegova učenja, sve više se očituje njegova posvemašnja posebnost koja odaje proročke crte, što je također bilo prepoznato. No očito ni to nije dovoljno da bi se iscrpila njegova osoba. U njegovu slikovitom govoru o kraljevstvu Božjemu na vidjelo izbija jedinstvo njegove riječi i osobe. Posebno je upadna neposrednost njegova autoriteta kojim tumači Pismo koje je rabinima bilo zadnji autoritet, ali i njegova čudesa i znakoviti čini. Taj implicitni govor u razvoju novozavjetne kristologije postaje eksplicitnim, što onda i njegovu navještau i učenju daje dublje i trajno važeće značenje. U tom svjetlu postaje zanimljiv i način Isusova ophođenja s ljudima, praćen nezaobilaznim pitanjem koliko je to prepoznato i ostvareno u njegovoj Crkvi. Jer o svemu tomu ovisi učinak i dojam svih onih koji danas propovijedaju i uče u njegovo ime.

Ključne riječi: Isus, propovjednik, učitelj, radosna vijest, kraljevstvo Božje, prisposobnost, Pismo, autoritet, učenici, nasljedovanje.

Uvodne napomene

Govoriti o Isusu kao propovjedniku i učitelju nešto je što se među kršćanima samo po sebi razumije. No već na pitanje što je Isus točno propovijedao i učio, najveći bi dio kršćana teško dao zadovoljavajući odgovor. A još manje je onih koji bi znali reći, što bi današnji propovjednici i učitelji, katehiste i kateheti mogli i morali učiti od Isusa, ne

* Prof. dr. sc.
Ivan Dugandžić, umirovljeni
profesor Katoličkoga
bogoslovnog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu,
Vlaška 38, 10001 Zagreb,
Hrvatska, dugandzici@
theo.kbf.hr

samo glede sadržaja svojih propovijedi i kateheza, već i glede načina svojega obraćanja ljudima. Nije li to zato što nam se Isus čini i odveć poznatim, da bismo se trudili bolje ga upoznati? Slušajući neke njegove riječi po tko zna koji put, mi katkada nismo u stanju posve se usredotočiti na njihov stvarni sadržaj i njihovu poruku, u uvjerenju da nam je sve to već poznato.

Zato je dobro barem ponekad evanđeljima, koja su nam gotovo jedini izvori podataka o Isusu iz Nazareta, svjesno pristupiti sa svom pozornošću kao novim i nepoznatim tekstovima koje kao da slušamo prvi put, da bismo se na pravi način suočili s njegovom osobom i njegovim učenjem.¹ Dobro je, slušajući i čitajući evanđelja u duhu se svrstati među njegove ondašnje slušatelje, slijediti ga u mislima po selima i gradovima Galileje, po tamošnjim sinagogama i u jeruzalemskom hramu, kako bismo osjetili izvornu svježinu, snagu i izazovnost njegove riječi, ali i način njegova ophođenja s ljudima kojima se obraća ili se oni obraćaju njemu.

Isus u očima svojih suvremenika

U svim evanđeljima, uključujući i Ivanovo koje nema baš puno zajedničke građe sa sinopticima, snažno je prisutna predaja o Isusu kao Učitelju. Štoviše, Ivanovo je evanđelje na jednom mjestu sačuvalo izvoran aramejski izraz *Rabbi* (Iv 1,38), prevodeći ga odmah na grčki (διδάσκαλος) kako bi ga razumjeli čitatelji. Iako nije studirao Toru ni kod jednoga židovskog rabina, što je bio preduvjet da netko može biti učitelj u Izraelu, Isusa su njegovi suvremenici od samoga početka doživljavali kao učitelja i tako mu se obraćali i to svi bez razlike. »Isus nije naizgled nastupio kao prorok... On nastupa kao *Rabbi*, to jest kao učitelj. Svima je bio dostupan, spreman na tumačenje u razgovoru; oko sebe okuplja učenike.«²

Učiteljem ga zovu oni koji su se odazvali njegovu pozivu i slijede ga (Mk 4,38; 9,5.38; 13,1; 14,45; Mt 26,25; Lk 5,5; 8,24.45; 9,33.49; 21,7; Iv 1,49; 4,31; 9,2; 18,8). Tako ga oslovljavaju oni koji mu pristupaju dobronamjerno, tražeći od njega ozdravljenje (Mk 10,17.51; Lk 9,38; 17,13), neki savjet ili pomoć (Mk 10,17; 12,13; 18,18; Mt 8,19; 19,16), ali i oni koji mu se protive i traže kako da ga uhvate u riječi: farizeji, pismoznanci i herodovci (Mk 12,14.19.32; Mt 12,38; 22,16.24.36; Lk 7,40; 10,25; 11,45; 19,39; 20,21.28.39; Iv 8,4). A kada farizeji o Isusu govore s njegovim učenicima, oni ga naslovljavaju: »vaš učitelj« (Mt 9,11; 17,24).

Iako je sam o sebi obično govorio u trećemu licu, kao o Sinu Čovječjemu, Isus prihvaća da ga ljudi zovu i učiteljem. Štoviše, i sam katkada koristi taj naslov za sebe.

¹ J. NEUSNER, *Ein Rabbi spricht mit Jesus. Ein jüdisch-christlicher Dialog*, Freiburg, Basel, Wien, 2007., str. 17., u tom smislu upozorava: »Što se više trudimo riječi slušati kao da ih još nikad nismo čuli, postaje nam sve jasnije kako je govorio sasvim posebne stvari, koje niti je moguće bez daljnega prihvatiti niti ih smijemo jednostavno zaobići, kako su kršćani i Židovi stoljećima činili.«

² H. HAHLEFELD, *Die Gestalt Jesu in den synoptischen Evangelien*, Frankfurt, 1981., str. 52.

Šaljući dvojicu učenika da pripreme što je potrebno za slavlje pashe, daje im savjet što će reći domaćinu kuće gdje žele pripremiti pashu: »Učitelj pita: gdje mi je svratište u kojem bih blagovao pashu sa svojim učenicima?« (Mk 14,14; usp. Mt 26,18; Lk 22,11). Izvješćujući o Isusovu pranju nogu učenicima, Ivan je u svojem evanđelju sačuvao njegovu karakterističnu riječ: »Vi me zovete Učiteljem i Gospodinom. Pravo velite jer to i jesam« (Iv 13,13). U svjetlu te općeprihvaćene slike Isusa kao učitelja postavlja se pitanje njegova učenja. Što je Isus učio i kolika je bila sličnost njegova učenja s onim tadašnjih rabina?

Isus propovijeda i uči

Uza svu sličnost s rabinima svojega vremena, po čemu je i sam prozvan Učiteljem (*Rabbi*), Isus je od samoga početka upadno različit od njih, i to po načinu, a još više po sadržaju svojega učenja. On nema svoje škole u koju bi dolazili učenici zainteresirani za njegov nauk, već ih sam odabire i poziva da ga slijede na njegovu putu Galilejom i Judejom. Oni su tako svjedoci njegove propovijedi svemu narodu, koju katkada njima tumači nasamo (Mk 9,31; 12,43; Mt 13,36), u čemu se prepoznaje posebna uloga koju im je namijenio.

Svojim načinom propovijedanja i poučavanja Isus je sličniji karizmatičnim putujućim propovjednicima koji sami traže i okupljaju svoje slušatelje, nego židovskim rabinima. On svoje slušatelje nalazi ne samo u Hramu (Mk 12,35; 14,49; Mt 21,23; Iv 7,14; 8,20; 18,20; Lk 19,47) i po sinagogama (Mk 1,21; Mt 4,23; 13,54; Lk 4,15.44; Lk 6,6; 13,10; Iv 6,59), već i po »selima uokolo« (Mk 6,6), po »njihovim gradovima« (Mt 11,1), po »gradovima i selima« (Lk 13,22) po »trgovima« (13,26).

Početak Isusova djelovanja u Galileji, nakon što je Ivan Krstitelj završio u tamnici, Marko je opisao kratkom i snažnom rečenicom: »*Propovijedao je evanđelje Božje.*« Time je napravio poveznicu s Ivanom Krstiteljem kao propovjednikom (usp. 1,4), ali i s učenicima koje će poslati da propovijedaju (usp. 3,14; 6,12). Sve njih povezuje čin propovijedi (κηρύσσειν), ali se Ivan, Isus i učenici bitno razlikuju u njezini sadržaju. »Ivan propovijeda krštenje na obraćenje i Isusa kao jačega koji dolazi (ὁ ἐρχόμενος), Isus naviješta evanđelje Božje, a Isusovi učenici, odnosno Crkva, naviještaju evanđelje o Isusu Kristu. Poveznica je propovijed na obraćenje (1,4.15; 6,12), a razlika je u motivaciji«³. U Ivana Krstitelja propovijed je motivirana prijetnjom suda, a u Isusa blizinom kraljevstva Božjega (Mk 1,15).

Marko je te dvije teološke stvarnosti u svojem Evanđelju majstorski povezao. On piše »*evanđelje o Isusu Kristu, Sinu Božjemu*« (Mk 1,1), kojega Crkva u njegovo vrijeme već naviješta »*svim narodima*« (13,10), »*po svem svijetu*« (14,9), ali ne zaboravlja Isusa kao negdašnjega navjestitelja »*evanđelja Božjega*« u Galileji (1,14). Iako su njegova muka, smrt i uskrsnuće bili prvi sadržaj radosne vijesti o Isusu

³ R. PESCH, *Das Markusevangelium I*, Freiburg, Basel, Wien, 1976., str. 105.

Kristu, Sinu Božjemu, kako svjedoči najstariji oblik ranokršćanske vjere i kerigme (usp. 1 Kor 15,3-5), Marku je važan i Isus iz Nazareta sa svojim učenjem i čudesnim djelima. Premda učenici ne nastavljaju Isusovu propovijed o kraljevstvu Božjemu već propovijedaju Krista rassetoga i uskrsloga, ipak Isus kao propovjednik i učitelj stoji u središtu njihova interesa. U najstarijem Markovu evanđelju prevladava slika Isusa učitelja (1,22.27; 4,38; 5,35; 9,5.38; 13,1; 14,14 i dr.) nad onom propovjednika (uz 1,14, još samo 1,38s).

No ta dva vidika Isusove riječi upućene ljudima, navještaj i učenje, nipošto ne smijemo razdvajati. Oni samo predstavljaju lice i naličje iste stvarnosti, kako ističe J. Gnilka: »Njegova je riječ i navještaj i učenje. Navještaj je opisuje sadržajno, a učenje s obzirom na mjesto gdje se događa. Već znademo da se navještaj tiče evanđelja o Kraljevstvu nebeskom, za razliku od učenja koje se odnosi na ono što je Bog učinio ili će učiniti za spasenje ljudi. Učenje je usmjereno na volju Božju, na ono što treba činiti«⁴. Moglo bi se također reći da je navještaj Isusov početni čin sučeljavanja ljudi s njegovim poslanjem i pokušaj njihova pridobivanja, a učenje je daljnja razrada navještaja za one koji su ga prihvatili. Slično Isus traži i od učenika koje šalje: »*učinite mojim učenicima sve narode..., učeći ih čuvati sve što sam vam zapovjedio*« (Mt 28,19s). Učiniti ih učenicima mogu samo naviještajući im radosnu vijest spasenja, a potom će ih učiti ono što im je Isus zapovjedio.

U svakom slučaju Isusu je važno jedinstvo propovijedi i učenja, što treba biti trajni podsjetnik u njegovoj Crkvi. »A da Isus samo ne propovijeda i proročki govori, već također i uči, pokazuje da on ne želi dotaći samo 'srce' i 'dušu', već također i 'razum' i 'snagu' čovjekovu.«⁵ Problem je mnogih današnjih propovijedi u tomu što je u njima premalo i navještaja i učenja, a previše pukoga moraliziranja koje slušatelja najčešće ostavlja hladnim ili štoviše nailazi na njegovu odbojnu reakciju.

Učenje s vlašću

Ako su Isusovi suvremenici vidjeli neku sličnost između njega i svojih rabina, ipak je daleko veća razlika koja upada u oči od samoga početka Markova evanđelja. Nakon što je kratko naznačio njegovu propovjedničku aktivnost u Galileji (1,14s) i izvijestio o pozivu četvorice prvih učenika (1,16-20), Marko donosi scenu iz sinagoge u Kafarnaumu koja baca posebno svjetlo na Isusovo učenje. Prvo naglašava kako su nazočni »*bili zaneseni njegovim naukom*« (1,22), da bi ozdravljenje opsjednutoga čovjeka popratio njihovom još daleko snažnijom reakcijom: »*Svi se zaprepastiše te se zapitkivahu: 'Što li je ovo? Nova li i snažna nauka! Pa i samim nečistim dusima zapovijeda i pokoravaju mu se*« (1,27).

⁴ J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium I.*, Freiburg, Basel, Wien, 1986., str. 107.

⁵ T. SÖDING, Gottes Geheimnis sichtbar machen. Jesu Gleichnisse in Wort und Tat, u: *Bibel und Kirche* 63(2008.)2, str. 58.-62., 59.

»*Snažna nauka*« ili govor s vlašću bila je karakteristika Izraelovih proroka. Isus, iako naizgled nije nastupio kao prorok, jer nije slijedio Ivanovu naglašenu proročku propovijed pokore i suda, zahvaljujući svom moćnom djelovanju uskoro ipak poprma proročke crte, što nalazi odjeka u ushićenom klicanju mnoštva, nakon što je vratio u život sina udovice iz Naina: »*Sve obuze strah te slavljahu Boga govoreći: 'Prorok velik usta među nama! Pohodi Bog narod svoj!*« (Lk 7,16). Očito Isusova »proročka slika ne nastaje iz vanjskoga izgleda njegova nastupa, već iz načina i kakvoće onoga što govori i čini. Isus u svojoj izvanjskoj neupadnosti iznutra pokazuje sliku proroka.«⁶ Neshvaćen od svojih sugrađana u Nazaretu, Isus sam svoju sudbinu povezuje s onom proroka kad razočarano kaže: »*Nije prorok bez časti dolí u svom zavičanju i među rodbinom i u svom domu*« (Mk 6,4).

To jedinstvo Isusova navještaja i učenja s vlašću posebno je snažno naglasio Matej u svojem sažetku Isusova početnog djelovanja u Galileji koje istodobno predstavlja i uvod u veliki Govor na gori: »*I obilazio je Isus svom Galilejom naučavajući po njihovim sinagogama, propovijedajući evanđelje o Kraljevstvu i liječeći svaku bolest i svaku nemoć u narodu*« (Mt 4,23). Na taj veliki govor (Mt 5-7), zamišljen kao učenje (5,2), Matej je nadovezao ništa manje već deset Isusovih čudesa (8-9), kako bi čitatelj uvjerljivo doživio jedinstvo riječi i djela. A sve je popratio istim komentarom kojim je i najavio Govor na gori: »*I obilazio je Isus sve gradove i sela učeci po njihovim sinagogama, propovijedajući evanđelje o Kraljevstvu i liječeći svaku bolest i svaku nemoć*« (9,35).

Isus kao tumač Pisma

Ako se pođe od brojnih citata Staroga zavjeta i još brojnijih aluzija na Stari zavjet u Isusovim riječima, jasno je da je Isus visoko cijenio Sveto pismo svojega naroda i živio u njegovoj tradiciji. Neki autori drže »vjerojatnim da je njegovo učenje i izvan sinagoga često bilo tumačenje Pisma.«⁷ I to ga na prvi pogled čini sličnim židovskim rabinima, ali doista samo na prvi pogled, jer Isus se prema Pismu odnosi drukčije od njih. Židovima koji se u čudu pitaju: »*Kako ovaj znade Pisma, a nije učio?*« Isus uzvraća: »*Moj nauk nije moj, nego onoga koji me posla*« (Iv 7,14s). Time želi naznačiti kako on svoje znanje ne crpi iz Pisma, već ga ima neposredno od Oca.

Neposrednost Isusova autoriteta prepoznatljiva je i u brojnim slikovitim riječima koje on ničim ne obrazlaže. Kad primjerice učenicima kaže: »*Vi ste svjetlost svijeta*

⁶ H. KAHLEFELD, *Die Gestalt Jesu*, str. 53.

⁷ R. RIESNER, *Jesus als Lehrer. Eine Untersuchung zum Ursprung der Evangelien-Überlieferung*, Tübingen, 1988., str. 357.; J. JEREMIAS, *Die Gleichnisse Jesu*, Göttingen, 1962., str. 27. smatra kako se Isus znao i u pripovijedanju prisposoba osvrnuti na Pismo. »Najmanje na dva mjesta to je čak vjerojatno: na kraju prisposobe o gorušičnu zrnu i na kraju prisposobe o sjemenu koje samo raste (Mk 4,29 – citat Joel 4,13)«.

ta« (Mt 5,14) Isus, polazeći od poznatih Izaijinih mjesta na kojima je narod Izrael označen svjetlom poganima (Iz 42,6; 49,6), u svojim učenicima i kasnijoj Crkvi vidi okupljen novi narod Božji posljednjih vremena na kojemu se ispunja riječ Pisma. Ta neposrednost još jasnije progovara iz njegove riječi »*a ja vam kažem*« koju suprotstavlja onom što je rečeno ili napisano (usp. Mt 5,21.27.32.34.39.44). »U svim tim riječima Isus opet stavlja prirodu i ljudski život te svagdanja iskustva, koja svatko poznaje i u kojima se kreće, u službu svoje poruke bez ikakva sigurnosnog sklopa svetih, unaprijed danih, tradicija i tekstova. Onaj tko ih sluša nikad nije primoran tragati za pretpostavkama od kojih bi Isusov nauk dobio smisao ili se sjećati koncepta nauka i tradicija, koje bi on morao unaprijed znati.«⁸

Dok je za rabine riječ Pisma zadnji autoritet, pa oni bojažljivo paze kako da u svom tumačenju ostanu vjerni ne samo slovu, već i prijašnjoj tradiciji tumačenja, Isus i tu nastupa s vlašću. On »ne govori oslanjajući se na biblijske tekstove kao židovski pismoznanci već se, štoviše, kritički odnosi i prema njihovoj učenosti, tvrdeći da Pismo ne čitaju pravilno.«⁹ Umjesto njihove skrupulozne vjernosti slovu Pisma koja je izvor rabinskog autoriteta, Isusa zanima iskonska volja Božja o kojoj svjedoči Pismo. Njemu Pismo nudi teme i motive koje on tumači vlastitim autoritetom. Pritom dolazi do izražaja neposrednost njegova odnosa prema Bogu. »Tako je njihov autoritet uvijek izvedeni autoritet. Isusovo učenje naprotiv nikad nije samo izlaganje teksta, ranije autoritativno danog, pa ni ondje gdje se riječi Pisma citiraju. Uvijek je neposredno tu, i biva događajem, Božja stvarnost i autoritet njegove volje. Ova neposrednost s kojom on poučava nema sebi nikakve slične pojave u tadašnjem židovstvu.«¹⁰

Taj njegov poseban odnos prema Pismu možda najbolje dolazi do izražaja u njegovu nastupnom govoru u sinagogi u Nazaretu (Lk 4,18-27). Iako Isus, tumačeći poznato Izaijino mesijansko mjesto (Iz 61,1-2), koje je u to vrijeme bilo često tumačeno i u Kumranu, u središtu nije riječ Pisma već Isusova osoba i njegovo učenje. A središnja misao tog učenja jest Isusova tvrdnja: »*danas se ispunilo ovo Pismo*« (Lk 4,21). Gdje i kako se ispunilo? U osobi onoga tko nastupa s mesijanskom svijesću da je to proročko mjesto otpočeka ciljalo na njegov dolazak. »'ispunjenje' se odnosi jednako na put od Pisma prema povijesti, kao i od obećanja do ispunjenja. Pored 'očiju' (r. 20) sad su spomenute i 'uši': vidljivo ispunjenje Pisma dogodilo se kod Isusova krštenja; sad slijedi poruka tog ispunjenja koja se čuje.«¹¹

⁸ G. BORNKAMM, *Isus iz Nazareta*, Sarajevo, 1981., str. 64.

⁹ H. KAHLEFELD, *Die Gestalt Jesu*, str. 53.

¹⁰ G. BORNKAMM, *Isus iz Nazareta*, str. 63.; R. RIESNER, *Jesus als Lehrer*, str. 357. napominje kako može izgledati »čudno da u sinoptičkim evanđeljima nema razrađenih 'propovijedi na tekstove' i uopće ništa što bi se moglo usporediti primjerice s Pavlovim govorom u sinagogi u Antiohiji Pizidijskoj (Dj 13,15-22).

¹¹ F. BOVON, *Das Evangelium nach Lukas I*, Zürich, Neukirchen, 1989., str. 213.

Snagom istoga autoriteta Isus će ustvrditi kako nije »došao ukinuti Zakon ili Proroke..., nego ispuniti« (Mt 5,17), da bi odmah potom od svojih zatražio pravednost koja mora biti »veća od pravednosti pismoznana i farizeja« (5,20), a koja se ne će temeljiti na slovu Pisma ili na riječi predaje, već na stvarnom vršenju volje Božje (5,21-48). Isusova riječ njegovim suvremenima nova je i izazovna. Svojim govorom on se »osvrće na Izraelovu situaciju kako se to nije čulo još od vremena velikih proroka. Ne tumači tekstove, niti je njegova argumentacija vezana uz Stari zavjet, on ima drukčiji odnos prema Pismu: on živi u proročkom duhu... Isus djeluje iz vlastite spoznaje u povezanosti sa živom voljom Božjom i govori iz vlastitoga uvida koji očito ne mora tražiti potvrdu u Pismu. Isus ima svoju vlastitu riječ.«¹²

G. Theissen govori o Isusovu »instrumentalnom korištenju Pisma«, nastavljujući: »Pritom Pismo služi kao sredstvo u različite svrhe: ono izražava svijest o ispunjenju, provocira neko novo ponašanje, služi kao dokaz u raspravi i predstavlja temelj etike.«¹³ U tu svrhu Isusu dobro dođu i neke metode rabinskog tumačenja Pisma, ponajprije takozvani zaključak od manjega k većemu (hebrejski: *qal wahômer*) koji je bio uobičajen. Nastojeći čovjeka osloboditi nepotrebne zabrinutosti za dobra ovoga svijeta, Isus navodi primjer Očeve brige za ptice nebeske, zaključujući iz toga: »Zar niste vi vrjedniji od njih« (Mt 6,26). I svoju pouku o uspješnosti molitve Isus završava jednim takvim zaključkom: »Ako dakle vi, iako zli, znate dobrim darima darivati djecu svoju, koliko li će više Otac vaš ... dobrima obdariti one koji ga zaištu« (Mt 7,11; usp. Lk 11,13).

Kratak, slikovit i upečatljiv govor

Što se tiče vanjskoga oblika Isusove riječi, upadno je da on ne drži velike, unaprijed pripremljene govore niti se upušta u tematske filozofske rasprave slične tadašnjim filozofskim školama. »Isus govori i odgovara onako kako zahtijeva nekakav konkretan povod, neko iskrsnulo pitanje, nekakvo zapažanje ili pak kritika njegova ponašanja. On osvjetljuje situaciju polazeći od nevidljive Božje stvarnosti. Ne radi se o učenju koje treba naučiti već o uvidu koji se stječe u konkretnom trenutku, o pravilnom shvaćanju Božjega načina djelovanja i razmišljanja te o iskustvu i prihvaćanju nekog odgovarajućeg ponašanja.«¹⁴

A zadnji cilj takvoga govora jest pokrenuti slušatelja da počne na nov način razmišljati o svojem životu i da počne nešto u njemu mijenjati. Isus znade da će slušatelje najbolje pokrenuti slikovitim govorom. Zato on »oblikuje šarolike slikovite riječi: sol zemlje, svjetlo svijeta, bisere pred svinje, svjetlo pod posudom, obljutavila

¹² H. KAHLEFELD, *Die Gestalt Jesu*, str. 54.

¹³ G. THEISSEN, *Der historische Jesus*, Göttingen, ²1997., str. 320.

¹⁴ H. KAHLEFELD, *Die Gestalt Jesu*, str. 55.

sol, liječnik koji liječi. Njegove metafore čine realnosti života vidljivima, koje Isus dovodi u svezu s kraljevstvom Božjim.«¹⁵

Za razliku od velikih govora, koji su karakteristični posebice za Matejevo evanđelje, a u kojima je evanđelist prikupio i oblikovao srodnu građu, Isus je govorio kratko. Njegov govor odlikuje se slikovitošću i upečatljivošću pa ga je lako shvatiti, ali i upamtiti. Uz to, Isus je imao smisla za humor i ironiju, što je njegovu riječ dodatno činilo zanimljivom i izazovnom. Kad je svoje izlaganje o Ivanu Krstitelju završio neobičnom upadicom: »*tko ima uši, neka čuje*« (Mt 11,15; usp. Lk 14,35), njegovi slušatelji zasigurno su se pogledavali s laganim podsmijehom na licu, pogotovo ako su pritom taj isti izraz zamijetili i na Isusovu licu. Jasno je da svi imaju uši, ali Isus im tom neočekivanom upadicom želi poručiti: »Ne koristite uši samo zato da slušate, već da ispravno slušate, a ispravno slušati znači: shvatiti, a shvatiti znači k srcu uzeti!«¹⁶

Zar treba posebno naglašavati kako je mnogim slušateljima put od slušanja do prihvaćanja srcem posve nepoznat, jer nisu uopće otvoreni za riječ koju tek pasivno slušaju. Isus je znao da takve može pokrenuti samo humorom, ironijom, hiperbolom ili kakvom paradoksnom riječju, što je sve ostavilo traga u evanđeljima. Druga je stvar što su teolozi još u srednjem vijeku ozbiljno raspravljali, je li se Isus uopće smijao, je li to bilo dostojno njegova božanskog poslanja. Treba li se onda čuditi da su prevoditelji i tumači sve to nastojali ublažiti ili svjesno zaobići! »Neki pritom uzimaju na znanje samo ono što se ne može prečuti, ali se u tumačenju tih riječi drže samo izričaja, misleći pritom ponosno, kako se na taj način bave isključivo bitnim. Tko međutim crte humora ostavlja postrance kao sporedne pa zato i suviše, taj će poneku riječ protumačiti krivo, taj će upravo zato što humor dolazi iz dubine bića promašiti ono bitno.«¹⁷

Nadalje, budući da Isus govori *ad hoc*, njegove riječi teško je, ustvari nemoguće sustavno povezati u uvjerljivu cjelinu. On sam kao da se nije puno trudio da o nekoj stvari iscrpno kaže sve, a još manje da u tomu ne bude nikakve napetosti u odnosu na ono što je u nekoj drugoj situaciji već prije rekao. Tako Isus jednom može reći: »*Tko nije sa mnom, protiv mene je, i tko ne sabire sa mnom, rasipa*« (Mt 12,30), a drugi put: »*Tko nije protiv nas, za nas je*« (Mk 9,40).

Ta prividna nelogičnost otpada kad uočimo da je prva riječ izgovorena u kontekstu Isusova odgovora na optužbu farizeja da on u savezu s Beelzebulom izgoni zle duhove, a druga je Isusov odgovor na zabrinutost učenika što netko izgoni zle duhove, a nije se njima pridružio. U prvom slučaju Isus se distancira od Zloga i zato njegova

¹⁵ A. SÖDING, *Gottes Geheimnis sichtbar machen*, str. 59s.

¹⁶ L. KRETZ, *Witz, Humor und Ironie bei Jesus*, Olten, 1981., str. 13.

¹⁷ *Isto*, str. 17.

riječ djeluje restriktivno, a u drugom on pokazuje širinu koja prihvaća sve što je dobro. Zato se može reći: »Uvidi što ih on posreduje slažu se doduše međusobno, ali nikad nisu sustavno sažeti. Zato ima praznina, tema o kojima nije ništa rečeno. Ali tko dugo i pažljivo sluša i to što je čuo prihvati kao njemu rečeno, taj u Isusovoj školi postaje mudrim. On je shvatio bitno i odatle može dalje shvaćati.«¹⁸

Poruka Isusovih prispodoba

Nema nikakve dvojbe da je Isus o kraljevstvu Božjem, koje je središnja poruka njegova navješćanja, najčešće govorio u prispodobama. Takav govor nije doduše posve nov. Nalazimo ga već u starozavjetnih proroka (Iz 5,1-7; 28,23-29), ali i u rabina Isusova vremena, iako rjeđe. Ipak prispodobe su, ne samo zbog svoje brojnosti, već još više zbog svojega specifičnog sadržaja, na poseban način karakteristične za njegov navješćaj kraljevstva Božjega, i to iz dva razloga: »što ih pripovijeda *on* kojega evanđelja naviještaju kao mesijanskoga Sina Božjega, i što one govore o *Bogu*, o kraljevstvu Božjemu, njegovoj volji i biti, njegovoj milosti, sudu i spasenju.«¹⁹

U tim slikovitim primjerima, uzetim iz svakidašnjega života Isusovih slušatelja, zrcali se novost i nesvakidašnjost njegove poruke o kraljevstvu Božjemu. U njima ne susrećemo samo njegovu riječ, već njega samoga. »Isus i njegove prispodobe idu zajedno. On sam se je utkao u svoje prispodobe, iz njih svijetli njegova osoba. Prispodobe ne oslikavaju općepoznate istine, kao ni moguće Isusove filozofske spoznaje, prispodobe su izraz Isusova angažmana u odnosu na njegove slušatelje.«²⁰ On im svojim pripovijedanjem želi približiti i posredovati kraljevstvo Božje.

Svojim prispodobama Isus ne želi samo poučiti, već još više čovjeka suočiti s tom novom Božjom stvarnošću, potaknuti ga i pozvati na opredjeljenje. Isus to čini pripovijedajući, a ne snagom argumenata, a pripovijedanje nikada ljude ne odbija, već privlači. »Pripovijedanje prispodoba, ne suptilna borba u raspravi, ne rafinirano uzvratanje argumentima, kao ni borba točno pogođenim riječima, ni dobro promišljeno obrazlaganje ili pobijanje, ne, pripovijedanje prispodoba obilježava Isusa iz Nazareta.«²¹

No, s druge strane, treba naglasiti da prispodobe za Isusa nisu, barem ne u prvom redu, nekakva umjetnička literarna djela s nekom općom porukom, kako ih katkada gleda literarna kritika. Ne, »svaka od njih izgovorena je u nekoj konkretnoj situaciji Isusova života, u jedinstvenom i nepredvidivom stanju. Dobrim dijelom, štoviše pretežito radi se o situacijama borbe, opravdanja, obrane, napada, izazova:

¹⁸ H. KAHLEFELD, *Die Gestalt Jesu*, str. 56.

¹⁹ T. SÖDING, *Gottes Geheimnis sichtbar machen*, str. 58.

²⁰ A. STEINER, V. WEYMANN (izd.), *Gleichnisse Jesu*, Basel, Zürich, Köln, 1988., str. 56.

²¹ *Isto*, str. 57.

prisporodobe nisu isključivo, ali jesu velikim dijelom oružje za borbu. Svaka od njih zahtijeva odgovor smjesta.«²²

U Isusovim prisporodobama jasno dolazi do izražaja već više puta spominjana neposrednost njegova odnosa prema Ocu. Zato su slušatelji u njima suočeni ne samo s nenadmašivim pripovjedačem, već i s autoritetom koji nikoga ne ostavlja ravnodušnim. Isusove prisporodobe nisu ništa drugo već njegov poziv na obraćenje (usp. Mk 1,15) zaogrnut u slikovit govor. Isusovo je učenje u prisporodobama »poziv na nasljedovanje, uvođenje u život kraljevstva Božjega, sudioništvo u njegovim iskustvima i spoznajama. Prisporodobe su za to jako prikladne. One povezuju: ljude kojima ih Isus pripovijeda one izvlače iz njihovih vlastitih iskustava i dovode ih u dodir s Isusovom vizijom kraljevstva Božjega, s Božjom pravednošću i vječnim životom.«²³

Treba reći da nisu tek Isusova smrt i uskrsnuće temelj novozavjetne kristologije i sadržaj apostolske kerigme, već su to i prisporodobe. One to nisu po tomu što bi svjedočile o značenju Isusove osobe za čovjekovo spasenje, već zato što su »medij samoga događaja spasenja: metaforički proces koji prisporodobe izazivaju kod slušatelja u konačnici smjera prema jednoj novoj stvarnosti: kraljevstvo Božje (βασιλεία) kao 'protustvarnost' stavlja postojeću stvarnost sa svim njezinim nedostatcima u pitanje, a vjera se doživljava kao nova mogućnost vlastite egzistencije.«²⁴

U svjetlu njegove smrti i uskrsnuća i Isusove prisporodobe dobivaju još dublju, eksplicitnu kristološku crtu. »Isus je po križu definitivno ušao u svoje prisporodobe. Sad je njih nemoguće više rastaviti od njegove osobe. Svugdje gdje se pripovijedaju njegove prisporodobe, prisutan je on. Njegove priče postaju njegovom pričom.«²⁵ I tu vidimo neraskidivo jedinstvo navjestitelja kraljevstva Božjega Isusa iz Nazareta i od učenika naviještanoga Sina Božjega, Isusa Krista.

Isusov odnos prema slušateljima

Dobro ističe R. Zerfass da se treba »pokušati približiti Isusovu liku, ne slušajući dogmatske izričaje o tomu tko je bio i tko jest, već promatrajući kako pristupa ljudima. Nipošto ne može biti slučajno da su nam sačuvane tolike scene koje opisuju Isusa u dodiru s ljudima.«²⁶ Doista Isusa susrećemo u svim životnim situacijama ljudi s kojima dijeli njihove životne brige i radosti: s učenicima je na jezeru dok ribare (usp. Lk 5,1-11), za stolom je s grješnicima i carinicima (Mk 2,15-17), u gostima je kod farizeja koji mu trajno nešto predbacuju (Lk 7,36-50; 11,37-54), sudjeluju

²² J. JEREMIAS, *Die Gleichnisse Jesu*, str. 17s.

²³ T. SÖDING, *Gottes Geheimnis sichtbar machen*, str. 59.

²⁴ K. ERLEMANN, *Gleichnisauslegung. Ein Lehr- und Arbeitsbuch*, Tübingen, Basel, 1999., str. 31s.

²⁵ A. STEINER, V. WEYMANN (izd.), *Gleichnisse Jesu*, str. 62.

²⁶ R. ZERFASS, *Wie geht Jesus von Nazareth auf die Menschen zu?*, u: J. THOMASSEN (izd.), *Jesus von Nazareth. Neue Zugänge zu Person und Bedeutung*, Würzburg, 1993., str. 9.-22., 9.

je na svadbi svoje rodbine (Iv 2,1-10), ide u kuće bolesnicima (Mk 1,29-31; 5,21-43; Lk 7,1-9), susreće se s pogrebnom povorkom (Lk 7,11-17), a o njegovoj nazočnosti u sinagogama i u hramu da i ne govorimo.

Ni u hramu ni u sinagogi, a još manje na drugim mjestima svojega susreta s ljudima Isus ne nastupa autoritativno, svisoka i s unaprijed pripremljenim govorom, već se takorekuć »ljudima obraća 'sa strane', budući da već otprije dijeli njihovu situaciju, uključujući u to sve nepodopštine i proturječnosti. On dijeli njihove sukobe zato što s njima živi. Svoj pastoral razvija iz tih sukoba u koje upada zbog različitih očekivanja ljudi u odnosu na njega... On upada u sukobe zato što otvorene sukobe u društvu ne prikriva, ne stišava, ne uljepšava, već ih svojim ponašanjem razotkriva, čini žestokima, zaoštavajući ih u smislu produktivne krize.«²⁷

Isus ne samo da ne bježi od tih životnih sukoba ljudi, već se ne boji biti ni njihovom žrtvom. Isus je u prilici da farizeje pouči kako »*ne treba zdravima liječnika nego bolesnima*« tek nakon što je morao otrpjeti njihov podli prigovor »*zašto jede s carinicima i grješnicima?*« (Mk 2,16s) A svoje zajedništvo stola s javnim grješnicima platio je otrovnom etiketom farizeja »*izjelica i vinopija, prijatelj carinika i grješnika*« (Mt 11,19). On se ne boji provocirati farizeje liječeći subotom, kako bi ima otkrio pravi smisao subote (Mk 3,1-6).

Isus ne govori samo riječima, već i svojim ponašanjem pogotovo znakovitim radnjama koje izazivaju reakciju njegovih protivnika, što njemu pruža mogućnost da produbi svoju poruku. »Njegovo zajedništvo stola nije jeftin pokušaj da se dođe do ljudi, već je to vani okrenuta pozivajuća prisutnost, koja je on sam. A njegove priče o gozbama u riječ je pretočen poziv, koji je on sam. To jedinstvo njegova djelovanja, pripovijedanja i njegove prisutnosti ne raspada se ni u najdubljoj ugroženosti njegova života, kad je zaključeno da ga ubiju. Ozbiljnost njegova života, vjernost svojoj angažiranosti, jedinstvo riječi, djela i egzistencije pokazuje se napokon u onoj gozbi naočigled namijenjene mu smrti.«²⁸

Bez pobjednika i pobijeđenih

Školski primjer Isusova sudjelovanja u sukobima ljudi i njihova pravilnog rješavanja jest susret s javnom grješnicom na objedu kod Šimuna farizeja. U kući toga farizeja, koji ga je pozvao na objed (usp. Lk 7,36-50), Isus prvo, bez ikakve zabrinutosti za svoj autoritet u Šimunovim očima, dopušta da ovaj posumnja kako je on uopće prorok, kako bi Šimuna suočio s njegovim vlastitim problemom i omogućio da se sukob između njega i žene grješnice rasplete u duhu njegove radosne viješti. A Šimunov je problem bio u tomu što se »u svojem nastojanju oko Zakona, reda i pristojnosti toliko zagrizao, da je zaboravio jedino potrebno... Grješnica, do-

²⁷ R. ZERFASS, *Wie geht Jesus von Nazareth auf die Menschen zu?*, str. 19.

²⁸ A. STEINER, V. WEYMANN (izd.), *Gleichnisse Jesu*, str. 59.

duše, ima neslavnu prošlost, ali ona ima srca i još više: ona ljubi Gospodina bez pridržaja.«²⁹

R. Zerfass³⁰ podsjeća kako je ova priča mogla imati posve drukčiji završetak, primjerice ovakav: »Neki farizej... (itd., kao i u Luke). Dok je Šimun tako razmišljao, Isus iznenada ustade i povika: Poslušajte svi! Imam vam nešto reći o Šimunu. On je licemjer. Pravi se boljim od ove žene. Ali ustvari jednako je pokvaren kao i ona. Nemojte sebi ništa umišljati! Bog se na da varati. Pred Bogom ste svi jednako grješni. Zato, jao tebi, Šimune! Bit ćeš oštro suđen – ali i svi vi drugi ćete biti suđeni, ako ne povjerujete. Svi ćete otići u pakao, gdje će biti plač i škripa zubi. Zato, pođite za mnom! – Na tu riječ Šimun se razbjese. Izbaci Isusa i ženu iz svoje kuće, a od tog dana farizeji postadoše Isusovi neprijatelji.

Ta priča zacijelo može imati još više drukčijih oblika. Ipak, ostanimo kod Lukina teksta i pokušajmo promatrati Isusa u njegovu susretu s tim ljudima koji ga okružuju. Za početak dobro je skrenuti pozornost i na okolnosti susreta, odnosno na sam početak te priče. Prvo nam upada u oči Isusova suzdržana, moglo bi se reći pasivna uloga. »Ustvari, Isus se uopće ne približava ljudima, već dopušta da se oni približe njemu. On se i ne mora njima približiti, jer već živi među njima i s njima dijeli svakodnevicu života.«³¹ On ne čini ništa kako bi preuzeo inicijativu, ne pokušava se nametnuti i ostaviti snažan dojam na te ljude. Prethodno je, bez obzira na česta podmetanja farizeja, prihvatio poziv farizeja Šimuna da bude gost u njegovoj kući i tu je za stolom, zajedno s drugima, kao jedan od njih.

Iako evanđelist to izričito ne kaže, možemo ipak pretpostaviti da je Šimun tom prilikom želio svojim prijateljima predstaviti novog, neobičnog *Rabbija* i njegove učenike koje je tih dana upoznao, očekujući da vidi je li njegovo učenje moguće pomiriti s njihovim učenjem i možda u njemu steći prijatelja i saveznika (ne zaboravimo, stvarni Isusovi protivnici nisu bili farizeji, nego saduceji i hramsko svećenstvo).

A onda odjednom cijela stvar poprima jednu posve novu dimenziju neočekivanom pojavom žene koju su svi znali kao javnu grješnicu. Ona prilazi Isusu, pere mu noge suzama i maže ih miomirisom. Stvar postaje vrlo ozbiljna, jer židovski propisi o ponašanju nisu dopuštali prisutnost žene u društvu muškaraca, a ovdje je još k tomu u pitanju javna grješnica. Žena je dakle prekršila dva propisa Mojsijeva zakona o načinu ponašanja na javnom mjestu. Ne reagirajući na to, Isus se sam izlaže sumnji nazočnih, ali kao gost on stavlja u nezgodan položaj i svojega gostoprimeca. Kao strogi čuvar Zakona, Šimun počinje sumnjati u to da je Isus doista prorok za kojega ga jedan dio naroda drži, a ostali počinju mrmljati i prosvjedovati. Tako

²⁹ J. ERNST, *Lukas. Ein theologisches Portrait*, Düsseldorf, 1985., str. 121.

³⁰ R. ZERFASS, *Wie geht Jesus von Nazareth auf die Menschen zu?*, str. 11.

³¹ Isto, str. 13.

dolazi do neočekivano neugodne i napete situacije. Nas zanima kako reagira Isus u takvoj situaciji?

Što i kako Isus čini?

Glavna lica za evanđelista su Šimun i Isus. Za Šimuna je naglašeno da postupa »kao farizej« (r. 39) što cijeloj sceni daje određeno obilježje. U njegovoj glavi rađa se misao: Isus bi morao znati tko je ta žena kad bi bio prorok, ali on to očito ne zna i za Šimuna on nije prorok. Šimun to doduše ne izgovara glasno, ali Isus čita njegove misli i odlučan je reagirati. No ovdje je najzanimljiviji način na koji Isus reagira. Pokušajmo se bolje uživjeti u tu situaciju postavljajući pitanje, kako je još drukčije Isus mogao u tom trenutku postupiti. Evo nekoliko mogućnosti koje navodi spominjani R. Zerfass³²:

- 1) Mogao se solidarizirati sa Šimunom i ženu ostaviti na cjedilu. Zato je imao najmanje dva razloga: prvo, Šimun je vjeran vršitelj Zakona i to zaslužuje priznanje, drugo, on ga je pozvao u goste i to treba znati cijeniti. Ali to nije njegovo rješenje, jer to nije u duhu njegova učenja, da nije došao zvati pravednike nego grješnike (usp. Mk 2,17).
- 2) Suprotna mogućnost bila bi da se Isus solidarizira sa ženom, a da Šimuna izvrzne kritici zbog njegove krutosti i nespremnosti da shvati tu ženu i da joj pomogne. Ali Isus zna da ni to rješenje ne bi urodilo dobrim plodom.
- 3) Isus bi se mogao pokušati izvući iz neugodne situacije i tako da se ne solidarizira ni sa Šimunom ni sa ženom, već da neugodnu situaciju iskoristi kao povod za svoju propovijed u kojoj će ženu istaknuti kao primjer ljudske grješnosti, ali u isto vrijeme pokazati koliko je Bog dobar da i takvu grješnost oprašta. To bi međutim za ženu bilo neugodnije nego prva spomenuta mogućnost. Jer time bi bila istaknuta kao objekt za promatranje tolikim očima onih koji su sebe smatrali pravednima. Razumije se da ni to nije u duhu Isusova učenja.

Kao i u brojnim drugim prilikama, Isus izabire posve nov, za sve iznenađujući način. On pripovijeda priču o dvojici dužnika s različitim dugom i tako daje svima priliku da sebe vide u pravom svjetlu. Na razini te priče on pomaže Šimunu shvatiti da između njega i žene postoji barijera koju je sam podigao, ali ona ne postoji u Božjim očima. Time Isus istodobno pomaže Šimunu shvatiti da nije problem na njegovoj (Isusovoj) strani, već da je on negdje između njega, koji je ponosan na to da se strogo drži Zakona, i žene koja taj Zakon krši.

Poruka te priče glasi: U Božjim očima vi ste oboje dužnici, iako doduše različiti; i što je još važnije, oba duga se mogu oprostiti. Ako ti, Šimune, možeš to shvatiti,

³² Isto, str. 14.

onda je suvišna barijera između tebe i žene; u tom slučaju suvišna je i sva ta uznemirenost zbog njezina dolaska. Isus pokušava sukob riješiti tako što i jednom i drugom nudi mogućnost da u Božjem svjetlu sebe vide na nov, jedino ispravan način. To je karakteristično za sve njegove prisposode. One nisu samo pouka o pravom načinu života, već poziv slušateljima da u njima prepoznaju sebe i da djeluju. Zato, dok slušamo Isusove prisposode, nije dobro misliti na druge, već se moramo usredotočiti na sebe i svoje ponašanje koje možda u svjetlu prisposode treba mijenjati.

Bog kao jedino Isusovo mjerilo

Svojim postupkom Isus Šimuna zapravo suočava s odlučujućim pitanjem: Tko i kakav je, Šimune, tvoj Bog? Je li on samo zadnji autoritet koji treba potvrditi sve te barijere koje ljudi podižu između sebe i drugoga ili je on Bog koji nadilazi sve te podjele zato što ljubi život i što hoće spasiti svakog čovjeka? Budući da Isus ne želi osuditi ni ženu ni Šimuna, on time očituje da ih ponajprije smatra žrtvom društva u kojemu oboje žive. U Isusovim očima ne zaslužuje samo žena da joj se pomogne nego i Šimun koji je žrtva pogrešno stvorene slike o Bogu, a koja je bliža nekom poganskom božanstvu nego biblijskom Bogu koji ima srca i razumijevanja za čovjeka, kako to već nalazimo istaknuto i u Starom zavjetu. Tako u Knjizi Mudrosti čitamo: *»A ti si milostiv svemu, jer možeš sve, i kroz prste gledaš na grijeha ljudima, da bi se pokajali; jer ti ljubiš sva bića i ne mrziš ni jedno koje si stvorio. Jer da si štogod mrzio, ne bi ga ni stvorio. A kako bi išta moglo opstojati ako ti ne bi htio? Ili se održati ako ga ti nisi u život dozvao? Ali ti štediš sve, jer sve je tvoje, Gospodaru, ljubitelju života«* (Mudr 11,23-26).

U kolikoj je mjeri Isus tu sliku i spoznaju o Bogu kao ljubitelju života gurnuo u središte svojega učenja, govori nam najbolje činjenica da evanđelist ništa ne kaže što je dalje bilo sa ženom i sa Šimunom. Ne znamo je li žena doista iskoristila priliku i oslobodila se svojega grješnog života i je li Šimun uspio nadići uske okvire svojega krutog formalizma. No to njemu nije ni važno, jer oni su oboje poslužili da Isus svoju poruku o Bogu odašalje svima. Ono što je ovdje rečeno o Šimunu i ženi vrijedi za sve.

A najzanimljivije je pritom što Isus ni jednom jedinom riječi nije govorio izravno o Bogu. A Bog je ipak snažno prisutan u načinu kako se Isus obraća Šimunu i kako ga uvlači u priču o dužnicima, pozivajući ga da i sam slijedi Božje milosrđe. Bog je isto tako prisutan i u načinu kako Isus ženu otpušta izmirenu s Bogom: *»Tvoja te vjera spasila. Hajde u miru!«* (Lk 7,50) Tako Isus jednu neugodnu i konfliktnu situaciju svojim ponašanjem pretvara u situaciju spasenja.

Ta situacija mogla se promijeniti zato što je u Isusovu načinu djelovanja prisutan Bog koji sve ljude oslobađa hipoteke njihove prošlosti, u čiju se mrežu nisu zapleli samo svojom vlastitom krivnjom već i krivnjom drugih. Ta situacija promijenit će

se u korist svih prisutnih u onoj mjeri koliko budu sposobni shvatiti da su i sami dužnici i da im dug može biti otpušten.

Tako Isus svojim djelovanjem otkriva Boga spasitelja: on u njegovo ime razrješuje nesnosne i po život opasne odnose među ljudima i pretvara ih u novi prostor života. On dokida vlast čovjeka nad čovjekom, skida jaram grijeha i straha od kazne za grijeh i oslobađa prostor za Božju vlast nad čovjekom. Zato svi sudionici mogu osjetiti da je u Isusovu postupku sam Bog na djelu, iako Isus ne govori izravno o njemu.

To vrijedi i za brojne druge zgode koje su evanđelisti zabilježili: tako se i ona srdita reakcija *»tko može grijeha otpuštati doli Bog jedini?«* kojom su farizeji popratili Isusovo iskazivanje dobrote uzetom čovjeku, na kraju okreće u izraz divljenja prisutnog mnoštva: *»Takvo što nikad još ne vidjesmo!«* (usp. Mk 2,1-12); tu je nezabilježna slika dobrog oca koji je jednako dobar i strpljiv s oba svoja sina, i s onim koji je odlutao pa se vratio, kao i s onim koji je ostao, ali je srcem daleko od oca (usp. Lk 15,12-32); tu spada i vlasnik vinograda koji je spreman i onom zadnjem radniku koji je radio samo jedan sat dati punu plaću (usp. Mt 20,1-16), zatim Isusov susret sa Zakejem i brojne druge zgode.

Što možemo od Isusa učiti?

Kako dakle Isus pristupa čovjeku i kako nam u tomu može biti učitelj? On ne nastupa s visoka niti se služi autoritetom strogosti, već nastupa nenametljivo koristeći priliku koja mu se pruža iz života, iz druženja s ljudima. On je uvijek samo jedan od njih, on dijeli s njima i prostor i vrijeme, pa je onda neposredni svjedok i njihovih životnih konflikata u kojima može u Božje ime posredovati. Moglo bi se zapravo reći da su međuljudski nesporazumi i konflikti najčešći oblik Isusova zauzimanja za čovjeka. Te konflikte on doživljava kao izraz neriješenih problema s kojima žive ljudi oko njega, kao odraz nesavršenog društva koje opterećuje te ljude i čini ih međusobno neprijateljima.

Isus sam upada u te konflikte zato što ne zatvara oči pred njima, što ne bježi od njih, što ih ne uljepšava, već ih zapravo svojim neopterećenim ponašanjem razotkriva i razobličuje. On otupljuje njihovu oštricu i pretvara ih u produktivnu krizu iz koje čovjek može izići obnovljen i ojačan. Svaka kriza u kojoj se nađe Isus sa svojim sugovornicima i pratiocima postaje dobrodošao *kairos*, prilika da se dogodi nešto novo i značajno.

Vođen *»sažaljenjem nad ljudima«* koji su *»izmučeni i ophrvani kao ovce bez pastira«* (Mt 9,36), Isus se u Božje ime pretvara u zagovornika i zaštitnika tih ljudi koji su se možda već odavno pomirili s tim, da im od drugih ljudi ne će doći nikakva pomoć, a to su: javni grješnici, carinici, gubavci, koje je tadašnje židovsko društvo bilo otpisalo misleći da na taj način pred Bogom spašava svoj obraz i štiti one koji

nisu takvi. Pristupajući i tim ljudima posve neopterećeno, ne bojeći se ni rizika da bude pogrdno proglašen njihovim prijateljem (usp. Mt 11,19; Lk 7,34) i tako u njima budi nadu i hrabrost da svoj život iznova usmjere prema Bogu i njegovoj volji.

Isus ne drži ljudima prijeteće moralizatorske propovijedi, već im naviješta radosnu vijest koja bi se mogla prevesti na jednostavan govor: Čovječe, kakav god ti grješnik bio i štogod ljudi o tebi mislili, ti nisi nikad sam, nikad nisi izgubljen. Nikad nije za tebe prekasno. Postoji puno više mogućnosti nego što uopće možeš slutiti. To nije oštra moralizatorska poruka kojom se nekom s visoka želi naturiti nešto što bi mu, po sudu onog tko propovijeda, nedostajalo, već je to prijateljski govor koji slušatelju otvara oči za ono što mu Bog odavno nudi, ali što on, svojom ili tuđom krivnjom, još nije ozbiljno uzeo u obzir, a to je Božja dobrota u odnosu na nj i njegov život i mogućnost uvijek novoga početka.

Ta Isusova poruka koju on ljudima posreduje u Božje ime posve je osobna i zato osvaja ljude. Pojedinaac nije nikada samo slučaj, već osoba koja zaslužuje svu pažnju. On nije dio mase u kojoj se gubi, već središte Isusove pozornosti. Iako je na putu prema Jeruzalemu, praćen od velikoga mnoštva, Isus, opazivši Zakeja na stablu i proniknuvši u dubinu njegove duše, ostavlja na trenutak mnoštvo da čeka, a sav se usredotočuje na Zakeja i ne bojeći se reakcije farizeja upućuje mu riječ koja će biti početak promjene Zakejeva života: »Zakeju, siđi brzo, treba da se danas zadržim u tvojoj kući« (Lk 19,5); našavši se oči u oči sa ženom preljubnicom i s onima koji očekuju ili njezinu oštru osudu ili će u protivnom oni osuditi njega, Isus nastupa tako da tužitelji odlaze posramljeni, a on tek tada govori ženi sasvim osobno: »Ženo, gdje su? Nitko te ne osudi?... Ni ja te ne osuđujem. Idi i od sada ne griješi više« (Iv 8,10s). A to je puno više, nego da je u nazočnosti njezinih tužitelja rekao: »Zašto ste tako nemilosrdni? Bog ljubi i ovu ženu i oprašta joj grijehe.« Svi oni koji su se trudili nasljedovati Isusa imali su nešto od ovog njegova držanja. Svojim držanjem uvijek su pokazivali onima koji su im bili povjereni da ih Bog ljubi tako što ih nisu osuđivali ni onda kad su ovi to zaslužili.

JESUS, PREDIGER UND LEHRER

Ivan Dugandžić*

Zusammenfassung

Ungeachtet der Schlüsselrolle neutestamentlicher Christologie bei der Entstehung des nachösterlichen Glaubens und des daraus resultierenden urchristlichen Kerygmas blieb ungemindert das Interesse der Urgemeinde an historischem Jesus von Nazareth, an seiner Verkündigung und Lehre bestehen. Der älteste Evangelist Markus hat das in seinem Evangelium meisterhaft zum Ausdruck gebracht. Er schreibt »das Evangelium von Jesus Christus, dem Sohne Gottes« (Mk 1,1) in dem im Mittelpunkt Jesus von Nazareth steht, der »das Evangelium Gottes verkündet« (1,14). Dies geschah hauptsächlich in zahlreichen Gleichnissen, aber auch in vielen kurzen und einprägsamen Bildworten. Dazu kamen seine Wunder und Zeichenhandlungen. All' das und vieles mehr, vor allem sein Umgang mit der Schrift liess bei seinen Zeitgenossen die Frage aufkommen: »Wer ist dieser?« Bald wurde klar, dass die Titel, wie Rabbi, Prophet, aber auch Messias nicht ausreichen, sein Geheimnis zu lüften. Diese implizite Christologie wurde nach Ostern zur expliziten. Gerade dadurch gewann das Interesse an historischem Jesus von Nazareth endgültige Bestätigung. Seine Verkündigung und seine Lehre bekamen dadurch ewige Gültigkeit. Derjenige, der in Gleichnissen über das nahegekommene Reich Gottes sprach wurde selbst zum unüberbietbaren Gleichnis. In diesem Licht gewinnt auch die Frage danach, wie Jesus den Menschen begegnete, an ständiger Aktualität und Bedeutung. Die heutigen Verkündiger und Lehrer der Kirche müssen sich ständig fragen, nicht nur was die Urkirche über Jesus von Nazareth predigte, sondern was und in welcher Weise er selber predigte. Dazu muss gefragt werden wie er den Menschen begegnete, zu denen er gesprochen hat, weil er dies im Namen des barmherzigen und liebenden Gottes tat, den er liebevoll Vater nannte. Von all' dem hängt die Wirkung ihrer Predigt und Lehre bei den heutigen Menschen ab.

Schlüsselworte: *Jesus, Verkündigung, Lehrer, Frohe Botschaft, Reich Gottes, Gleichnisse, Schrift, Autorität, Schüler, Nachfolge.*

* Prof. dr. sc. Ivan Dugandžić, Katholisch-Theologische Fakultät der Universität Zagreb, Vlaška 38, 10001 Zagreb, Kroatien, dugandzici@theo.kbf.hr